

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**L. Coelii Lactantii Firmiani, diuinarum institutionum,
aduersus gentes, de falsa religione liber primus**

Lactantius, Lucius Caecilius Firmianus

[Köln], [1518]

VD16 ZV 9338

Qua r[at]ione homines Dij cœperint nominari. Cap. XV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71332](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71332)

postq̄ resciuit Saturno filios procreatos, atq̄ educatos eē
 clā, seducit secū filios suos, q̄ Titani uocant, fratremq̄ suū
 Saturnum, atq̄ Opem cōprehendit, eosq̄ muro circūe-
 git, & custodiam his apponit. Hęc historia q̄ uera sit do-
 cet Sibylla Erythræa eadē fere dicens, nisi q̄ in paucis, q̄
 ad rem nō pertinet, discrepat. Iupiter ergo liberatur sum-
 mi sceleris crimine, q̄ patrem uinxisse compedibus phi-
 betur. Id em̄ Titā patrius fecit, q̄ ille contra pactionem,
 iusq̄ iurandū mares liberos sustulisset. Reliqua historia
 sic contexit. Iouem adultū cum audiisset patrē, atq̄ ma-
 trem custodijs circūseptos, atq̄ in uincula cōiectos, uenit
 se cū magna Cresesum multitudine, Titanūq̄, ac filios
 eius pugnando uicisse, parentes uinculis exemisse, patri
 regnū reddidisse, atq̄ ita in Cretā remeasse. Post hac de
 inde Saturno datam sortem, ut caueret, ne filius eū regno
 expelleret, illū eleuandæ fortis, atq̄ effugiendi piculi gra-
 tia insidiatum Ioui, ut eum necaret. Iouem cognitis insidi-
 is regnum sibi denuo uendicasse, ac fugasse Saturnum,
 qui cum iactatus esset per omnes terras, persequentibus
 armatis, quos ad eum comprehendendum, uel necandū
 Iupiter miserat, uix ī Italia locum, in q̄ lateret, inuenit.

Qua rōne homines Dī cœperint nominari. Cap. XV.

Quibus ex rebus cum constet illos homines
 fuisse, nō est obscurū qua ratione Dī cœpe-
 rint nōiari. Si em̄ nulli reges ante Saturnum,
 uel Uranum fuerunt, ppter hominū raritatē,
 qui agrestem uitam sine ullo rectore uiuebant, nō est du-
 bium, quin illis temporibus homines regem ipsum, to-

E iij

DE FALSA RELI.

tamq̄ gētem summis laudibus, ac nouis honoribus iacta
re cœperit, ut etiam Deos appellarent, siue ob miraculū
uirtutis, hoc uere putabāt rudes adhuc, & simplices, siue
(ut fieri solet) in adulationē præsētis potētiae siue ob be
neficia, q̄bus erant ad humanitatē compositi. Deinde ipsi
reges, cū chari fuissent ijs, quorum uitam composuerāt,
magnum sui desyderium mortui reliquerunt. Itaq̄ homi
nes eorū simulachra finxerūt, ut haberēt aliquod ex ima
ginū contemplatione solatium. Progressiq̄ longius per
amorem meriti, memoriam defunctorum colere cœpūt,
ut & gratiam referre benemeritis uiderentur, & successo
res eorū allicerent ad bene imperandi cupiditatē. Quod
Cicero de natura Deorum docet, dicens, Suscepit autē
uita homium, consuetudoq̄ communis, ut beneficijs ex
cellentes uiros in cœlum fama, ac uoluntate tolleret. Hic
Hercules, hinc Castor, hinc Pollux, hinc Aesculapius,
hinc Liber. Et alio loco atq̄ alio in plerisq̄ ciuitatibus in
telligi potest, ac uendae uirtutis gratia, aut q̄ libentius rei
publicae causa periculum adiret optimus q̄sq̄, uirorū for
tium memoriā honore deorum immortalium cōsecratā.
Hac scilicet ratione Romani Cæsares suos cōsecrauerūt,
& Mauri reges suos. Sic paulatim religiones esse cœpere,
dum illi primi, qui eos nouerāt, eo ritu suos liberos, ac ne
potes, deinde omnes posteros ibuerunt. Et hi tñ summi
reges ob celebritatem noīs in prouincijs omnibus cole
bantur. Priuatim uero singuli populi gentis, aut urbis cō
ditores, seu uiri fortitudine insignes erant, seu foeminae
castitate mirabiles, summa ueneratione coluerunt, ut

*Deo deo posuit
libros de natura
deorum*

*Mauro populi
de Mauri regibus
de Mauri regibus
de Mauri regibus
de Mauri regibus
de Mauri regibus*

*Populi. uarij. maris. poen. sabing. Caping. romanij uita sunt glibilia
Iuba. Cabyrgi. sang. frang. sang. Buning. pa. gab. fuerunt*

NIBER I. XXXV.

^{illi populi} Egyptij ^{isidem} Isidem, ^{Mauri} Mauri, ^{Iubam} Iubam, ^{Macedones} Macedones, ^{Cabyru} Cabyru,
^{Poeni} Poeni, ^{Vranum} Vranum, ^{Latini} Latini, ^{Faunū} Faunū, ^{Sabini} Sabini, ^{Sangum} Sangum, ^{Roma} Roma,
ⁿⁱ ni, ^{Quirinū} Quirinū. Eodem utiq; ^{mō} mō ^{Athena} Athena, ^{Mineruā} Mineruā, ^{Samos} Samos,
^{Iunonē} Iunonē, ^{Paphos} Paphos, ^{Venerem} Venerem, ^{Lemnos} Lemnos, ^{Vulcanū} Vulcanū, ^{Naxos} Naxos,
^{Liberum} Liberum, ^{A pollinem} A pollinem, ^{Delphi} Delphi. Sicq; ^{populos} populos, atq; ^{regio} regio
^{nes uaria} nes uaria ^{sacra} sacra ^{suscepta} suscepta sunt, dum ^{grati} grati ^{homines} homines esse in
^{suos} suos ^{principes} principes cupiunt, & ^{quos} quos ^{alios} alios ^{honores} honores ^{uita} uita ^{careti} careti
^{bus} bus ^{deferant} deferant, ^{iuenire} iuenire non pnt. ^{Præterea} Præterea ^{pietas} pietas eorum, q
^{successerant} successerant, ^{plurimū} plurimū ^{contulit} contulit ^{ad} ad ^{errorem} errorem, ^{qui} qui ^{(ut} (ut ^{diuina} diuina
^{stripe} stripe ^{nati} nati ^{uiderentur} uiderentur) ^{diuinos} diuinos ^{honores} honores ^{parentibus} parentibus ^{detu} detu
^{lerūt} lerūt, ^{deferriq;} deferriq; ^{iusserunt} iusserunt. ^{An} An ^{ne} ne ^{potest} potest ^{aliquis} aliquis ^{dubitare} dubitare,
^{quomodo} quomodo ^{religiones} religiones ^{deorum} deorum ^{sint} sint ^{instituta;} instituta: ^{cū} cū ^{apud} apud ^{Ma} Ma
^{ronem} ronem ^{legat} legat ^{Aeneæ} Aeneæ ^{uerba} uerba ^{socijs} socijs ^{imperantis} imperantis.
^{Nunc} Nunc ^{pateras} pateras ^{libate} libate ^{Ioui} Ioui, ^{precibusq;} precibusq; ^{uocate} uocate
^{Anchisen} Anchisen ^{genitorem} genitorem. ^{Cui} Cui ^{non} non ^{tantum} tantum ^{immortalita} immortalita
^{tem} tem, ^{uerum} uerum ^{etiam} etiam ^{uentorum} uentorum ^{tribuit} tribuit ^{potestatem} potestatem,
^{Poscamus} Poscamus ^{uentos} uentos, atq; ^{hæc} hæc ^{mea} mea ^{sacra} sacra ^{quotannis} quotannis,
^{Urbe} Urbe ^{uelit} uelit ^{posita} posita ^{templis} templis ^{sibi} sibi ^{ferre} ferre ^{dicatis} dicatis.
^{Idem} Idem ^{scilicet} scilicet ^{de} de ^{Ioue} Ioue ^{Liber} Liber & ^{Pan} Pan & ^{Mercurius} Mercurius & ^{Apol} Apol
^{lo} lo ^{fecerunt} fecerunt. ^{Ac} Ac ^{postea} postea ^{de} de ^{his} his ^{ipsis} ipsis ^{succeffores} succeffores ^{eorū} eorū, ^{Ac} Ac
^{cesserunt} cesserunt ^{etiam} etiam ^{poeta} poeta, & ^{compositis} compositis ^{ad} ad ^{uoluptatem} uoluptatem ^{car} car
^{minibus} minibus ⁱⁿ in ^{cœlum} cœlum ^{eos} eos ^{sustulerunt} sustulerunt, ^{sicut} sicut ^{faciunt} faciunt ^{qui} qui ^{apud} apud
^{reges} reges ^{etiam} etiam ^{malos} malos ^{pane} pane ^{gyricis} gyricis ^{mēdacibus} mēdacibus ^{adulantur} adulantur, ^{qd} qd
^{malum} malum ^a a ^{græcis} græcis ^{ortum} ortum est, ^{quorum} quorum ^{leuitas} leuitas ^{instructa} instructa ^{di} di
^{cendi} cendi ^{facultate} facultate & ^{copia} copia, ^{incredibile} incredibile est ^{quantas} quantas ^{mendaci} mendaci
^{orum} orum ^{nebulas} nebulas ^{excitauerit} excitauerit. ^{Itaq;} Itaq; ^{admirati} admirati ^{eos} eos & ^{suscepe} suscepe
^{runt} runt ^{primi} primi ^{sacra} sacra ^{illorum} illorum, & ^{uniuersis} uniuersis ^{gētibus} gētibus ^{tradiderūt} tradiderūt.
^{Ob} Ob ^{hanc} hanc ^{uanitatem} uanitatem ^{Sibylla} Sibylla ^{sic} sic ^{eos} eos ^{increpat} increpat.

DE FALSA RELI.

ἔλλαξ δὴ τί πέποιθας ἐπ' ἀνδράσιν ἠγεμόνεσσι.
 πρὸς τί δὲ δῶρα μάταια καταφθιμένοιο, ἀναίθεο.
 θύεισ' εἰδώλοισ' τίσ' τοι πλάνην βάλλει ἐν νόῳ
 ὥσ' τέσε τάδε ποτὲν μεγάλοιο θεοῖο πρόσωπ' οὐ
 λαπομένου. Id est, Græcia quid confidis in uiros princi-
 pes: ad quid dona inania mortuis dedicas? imolas idolis,
 quæ tibi in mentē errorem imposuit, ut hæc proficias magni
 Dei ore relicto? M. Tullius, qui non tantum perfectus ora-
 tor, sed philosophus fuit, siquidem solus extitit Platonis
 imitator, in eo libro, quo seipsum de morte filiae consolatus
 est, non dubitauit dicere, Deos, qui publice colerent,
 homines fuisse. Quod ipsius testimonium eo debet gra-
 uissimum iudicari, quod & augurale habuit sacerdotium,
 & eosdem se colere, uenerarique testatur. Itaque intra paucos
 uersiculos duas res nobis dedit. Nam dum imaginem filiae
 eodem se modo consecraturū esse profiteretur, quo illi a ue-
 teribus sunt consecrati, & illos mortuos esse docuit, & ori-
 ginē uanæ superstitionis ostendit. Cum uero inquit, & ma-
 res, & foeminas complures ex hominibus in deorum nu-
 mero esse uideamus, & eorum in urbibus, atque agris augusti-
 tissima delubra ueneremur, assentiamur eorum sapientiæ,
 quorum ingenijs, & inuentis omnē uitam legibus, & in-
 stitutis excultā, constitutāque habemus. Quod si ullū unquam
 animal consecrandum fuit, illud profecto fuit. si Cadmi,
 aut Amphionis progenies, aut Tyndari in cœlum tollenda
 fama fuit, huic idē honos certe dicendus est, quod quod faci-
 am. Teque omnium optimam, doctissimamque apud probatibus dijs
 immortalibus ipsis, in eorum cœtu locatam ad opinionem

Τινας δὲ θεοὺς
 οὐκ εἶδον ποτὲν
 ἄλλοις

Cadmus filius fuit
 ἀμφιπόνοιο
 ἡρώου
 ἡρώου
 ἡρώου

omnium mortalium cōsecrabo. Fortasse dicat aliq̄s præ
 nimio luctu delirasse Ciceronem. At qui om̄is illa oratio
 & doctrina, & exemplis, & ipso loquendi genere p̄fecta
 non ægri, sed constantis animi, ac iudicij fuit. Et hæc ipsa
 sententia nullum p̄fert iudicium doloris. Neq̄ em̄ puto
 illum tam uarie, tam copiose, tā ornate scribere potuisse,
 nisi luctū eius & ratio ipsa, & consolatio amicorū, & tem
 poris longitudo mitigasset. Quid, q̄ idē dicit in libris de
 republica, idem de gloria? Nam de legibus, q̄ in ope Pla
 tonē secutus est, leges uoluit ponere, q̄bus putaret usū
 ram esse iustam, & sapientem ciuitatem, de religione ita
 sanxit. Diuos, & eos, q̄ cœlestes semp̄ habitū sunt, colum
 to. Et illos, quos in cœlo merita locauerunt, Herculem,
 Liberum, Aesculapium, Pollucem, Castorē, Quirinū,
 Item in Thusculanis cum diceret totum pene cœlum hu
 mano genere completum. Si uoluerō, inquit, scrutari ue
 tera, & ex illis ea, quæ scriptores Graciæ prodiderunt, e
 ruere coner, ipsi illi maiorum gētium. Dī qui habentur,
 hinc a nobis profecti in cœlum reperient. Quare quorū
 demonstrantur sepulchra in Gracia, reminiscere, qm̄ es
 initiatus, quæ tradunt̄ mysterijs. Tū deniq̄ q̄ late hoc pa
 teat intelliges. Testatus est, uidelicet Attici conscia ex ip
 sis mysterijs intelligi posse, q̄ omnes illi homines fuerūt,
 qui coluntur, & de Hercule, Libero, Aesculapio, Casto
 re, Polluce, icunctāter fatent̄. De Apollie ac Ioue patri
 bus eorū, Itē de Neptūo, Vulcano, Marte, Mercurio, q̄s
 maiorū gētium deos appellauit, timuit apte cōfiteri. Et ite cir
 co ait late hoc patere, ut idē de Ioue ceterisq̄ antiquorū dīs

DE FALSA RELI.

intelligamus, quorum memoriam si eadem ratione uete-
res consecrauerunt, quae se imaginem, nomenque filiae con-
secraturum esse dicit, ignosci merentibus potest, creden-
tibus non potest. Quis enim tam demens, qui consensu,
& placito innumerabilium stultorum, apiri caelum mor-

*Subiungit Caesar in
patria uiginti pri-
mo uenerunt abesse
uenerunt et popu-
larem q. d. d. d. d.
q. d.*

tuis arbitretur: aut aliquid, quod ipse non habeat, dare al-
teri posse? Apud Romanos Deus Iulius, quia hoc scelerato
homini placuit Antonio, Deus Quirinus, quia hoc pas-
toribus uisum est, cum alter germani fratris extiterit, al-
ter patriae paricida, quod si consul non fuisset Antonius,
C. Caesar pro suis in rempublicam meritis etiam defuncti
hominis honore caruisset. Et quidem consilio Pisonis so-
ceri, & L. Caesaris propinqui, qui uetabatur funus fieri, &
Dolobellae consulis, qui columnam in foro, id est titulum
eius euerit, ac forum expiauit. Nam Romulum desyre-
rio suis fuisse declarat Ennius, apud quem populus amissum

*Romulus rediret
probat tunc q. d.
Romulus uenit p. d.
q. d. q. d. u. d. d.
fuit qui ad q. d.
Romulus sub omni
q. d. q. d. q. d.
Romulus sibi q. d.
q. d. q. d. q. d.
q. d. q. d. q. d.
q. d. q. d. q. d.
q. d. q. d. q. d.*

regem dolens haec loquitur. O Romule Romule dic, o,
Qualem te patriae custodem Dei genuerunt?
Tu produxisti nos intra luminis oras.
O pater, o genitor, o sanguen Dei oriundum.
Ob hoc desyderium facilius creditum est Iulio Proculo menti
enti, quod subornatus a patribus est, ut nunciaret plebi suae ui-
disse se regem humano habitu augustiorem, eumque madasse ad
populum, ut sibi delubrum fieret, se Deum esse, & Quirinum
uocari. Quo facto & ipsi populo persuasit, Romulum ad de-
os abiisse, & senatum suspitione caedis regiae liberauit.

Qua ratione dii esse non possunt, quos sexus discernit
Et quod in naturam Dei non cadit sexus, aut coitus, aut